

Temat 1 (przewidziany do realizacji dnia 12-03-2020 r.)

Główne czynniki wpływające na rozwój myśli politycznej i prawnej w Europie, w XX wieku

Myśl polityczna i prawna nie rozwijała się w XX wieku tak dynamicznie jak w poprzednim stuleciu. Było to w dużej mierze spowodowane bogatym dorobkiem XIX wieku, z którego liderzy życia politycznego mogli korzystać. Nie odczuwali więc, przez dłuższy czas potrzeby opracowywania nowych koncepcji politycznych i prawnych. Z drugiej strony wiek XX był w Europie i na całym świecie okresem ogromnych przemian społecznych, które zachodziły bardzo szybko. Myślicielom trudno było często te przemiany ogarnąć. Opracowane koncepcje polityczne nierzadko szybko się dezaktualizowały. Niemniej pewne nurty myśli politycznej (katolicka nauka społeczna, ekologizm, feminizm) rozwijały się szczególnie dynamicznie właśnie w XX stuleciu.

Do głównych czynników, które wpłynęły na rozwój myśli politycznej i prawnej w Europie w XX w. należały niewątpliwie:

1. Dwie wojny światowe

Spowodowały one ogromną brutalizację życia społecznego na naszym kontynencie. Charakterystyczny dla XIX stulecia bardzo wysoki przyrost naturalny w Europie uległ „załamaniam” w okresie I oraz II wojny światowej. W drugiej połowie XX wieku w większości państw europejskich nastąpił spadek przyrostu naturalnego. Wojny światowe osłabiły potencjał militarny państw europejskich. Znaczenie Europy w życiu politycznym i gospodarczym świata zmniejszyło się.

2. Wielki kryzys gospodarczy lat trzydziestych

Podważył on powszechną w społeczeństwach europejskich XIX w. wiarę w wolny rynek a pośrednio także w demokrację liberalną. Spowodował duży wzrost roli państwa w życiu społecznym.

3. „Zimna wojna” pomiędzy państwami demokratycznymi i dyktaturami komunistycznymi

„Zimna wojna” pomiędzy USA i ich sojusznikami a blokiem państw komunistycznych, kierowanych przez Związek Socjalistycznych Republik Radzieckich oraz Chińską Republikę Ludową rozpoczęła się po II wojnie światowej i trwała do rozpadu większości komunistycznych dyktatur w latach dziewięćdziesiątych XX wieku. Konflikt ten przejawiał się w różnych dziedzinach. Ważną rolę odgrywała w nim walka propagandowa.

4. Postęp naukowo – techniczny

Już wiek XIX był okresem szybkiego postępu w wymiarze naukowo – technicznym. Jednak w XX stuleciu postęp ten przybrał tempo zupełnie niewyobrażalne dla poprzedniego stulecia. Wszystkie niemal dziedziny życia mieszkańców naszego kontynentu uległy silnym przemianom pod wpływem tego procesu.

5. Problemy ekologiczne

Problemy ekologiczne, spowodowane ingerencją człowieka w środowisko naturalne istniały niemal od zarania dziejów ludzkości. Niekiedy prowadziły do katastrof. Jednak w XX wieku problemy ekologiczne zaczęły narastać w Europie w stopniu nie spotykanym w poprzednich stuleciach.

6. Postępująca dysproporcja w rozwoju świata

Rozwój cywilizacyjny świata dokonywał się zawsze w sposób nierównomierny. Niektóre regiony rozwijały się w sposób bardziej dynamiczny a inne wolniej. W XX wieku dysproporcje te przybrały jednak rozmiary wcześniej nie spotykane. Dynamicznie rozwijały się przede wszystkim kraje zlokalizowane na północnej części globu ziemskiego, w tym również Europa (zwłaszcza zachodnia). Natomiast kraje zlokalizowane w południowej części świata (poza pewnymi wyjątkami) „zatrzymały się” często w rozwoju na poziomie XIX stulecia. Zjawisko to, określane często jako „konflikt północ – południe” znalazło dosyć silne odzwierciedlenie w europejskiej myśli politycznej XX wieku.

7. Proces integracji europejskiej

Proces ten został zapoczątkowany w 1952 r. utworzeniem Europejskiej Wspólnoty Węgla i Stali. Doprowadził do powstania Unii Europejskiej.

Podsumowanie:

Realia istniejące w Europie w XX wieku, a zwłaszcza w drugiej połowie tego stulecia poważnie różniły się od realiów XIX stulecia. Mimo tego w życiu społeczno – politycznym Europy XX

stulecia nadal dominującą rolę odgrywały doktryny konserwatywne, liberalne, socjalistyczne, nacjonalistyczne, ukształtowane w większości jeszcze w pierwszej połowie XIX wieku. Z upływem czasu coraz mniej „pasowały” one do zmieniającej się rzeczywistości społecznej.

Temat 2 (przewidziany do realizacji dnia 19-03-2020 r.)

Wpływ filozofii Georga Wilhelma Hegla (1770 – 1831) na doktryny polityczno – prawne w Europie w XIX i XX w.

Wiek XIX to okres dynamicznego rozwoju nauki. Właściwie dopiero w tym stuleciu ukształtowała się nauka we współczesnym rozumieniu (towarzystwa, konferencje, czasopisma naukowe itp.). W stuleciu tym rozwijały się nauki przyrodnicze i techniczne, ale dynamiczny rozwój przeżywały także nauki humanistyczne, których podstawą jest filozofia. Do filozofii odwoływali się także twórcy doktryn politycznych i prawnych powstałych w XIX wieku. Szczególnie silny wpływ na kulturę europejską wywarła filozofia Georga Wilhelma Hegla. Według wybitnego historyka filozofii Władysława Tatarkiewicza filozofia G. W. Hegla (heglizm) wywierała decydujący wpływ na rozwój kultury europejskiej do roku 1830. W latach 1830 – 1860 heglizm ścierał się z nowymi prądami filozoficznymi, a po roku 1860 wpływ tej filozofii na życie intelektualne w Europie uległ radykalnemu zmniejszeniu.

1. Biografia, dorobek i główne założenia filozofii G. W. Hegla (1770 – 1831)

Wywodził się z niemieckiej rodziny urzędniczej. Początkowo zajmował się teologią. W 1801 r. podjął jednak problematykę filozoficzną. Wykładał na uniwersytetach w Jenie, Heidelbergu i Berlinie. Jego wykłady oraz dzieła cieszyły się ogromną popularnością zarówno w Niemczech jak i poza ich granicami. Był uważany za największy autorytet intelektualny swoich czasów. Zmarł u szczytu popularności. Do najwybitniejszych dzieł tego filozofa należą:

- Wykłady z filozofii dziejów;
- Fenomenologia ducha;
- Nauka logiki;
- Zasady filozofii prawa.

Stworzył rozbudowany system filozoficzny, obejmujący: logikę, filozofię przyrody i filozofię ducha. Filozofia Hegla ma charakter idealistyczny. Uważał, że myśl jest pierwotna, a rzeczy materialne są jej wytworami. Ponieważ myśl jest natury logicznej więc byt także jest natury logicznej. Byt jest zmienny, ulega ciągłym przemianom, lecz rozwój bytu podlega prawom logicznym. Hegel był przekonany, że poprzez prawa logiki można wyjaśnić wszystkie problemy naukowe. Wybitny filozof nie doceniał nauk przyrodniczych. Zdarzało mu się udowadniać drogą logicznego rozumowania tezy, które były następnie obalane poprzez badania empiryczne (doświadczenia). Czynnikiem ten przyczynił się w znacznym stopniu do osłabienia wpływów filozofii G. W. Hegla na życie intelektualne Europy w drugiej połowie XIX w.

2. Filozofia państwa

Szczególny wpływ na europejską myśl polityczną i prawną wywarła heglowska filozofia państwa. G. W. Hegel uważał państwo za wytwór czynników ideowych, boską ideę istniejącą na Ziemi, ucieleśnienie wolności. Naród zorganizowany w państwo był dla niego największą ziemską potęgą. Takie postrzeganie państwa miało w XIX w. charakter nowatorski. We wcześniejszych rozważaniach filozoficznych państwo było traktowane na ogół jako twór konieczny, ale z natury niedoskonały. Hegel był skłonny przyznawać państwu cechy niemal boskie. Państwo miało prawo wymagać od jednostki całkowitego podporządkowania, ale jednostka nie mogła domagać się w zamian rekompensaty ponieważ podporządkowanie państwu było najwyższym obowiązkiem każdej jednostki. Nasze współczesne postrzeganie państwa i relacji między państwem a jednostką ma często charakter heglowski, z czego nie zawsze zdajemy sobie sprawę.

3. Filozofia dziejów

Znaczny wpływ na europejską myśl polityczną i prawną wywarła również heglowska filozofia dziejów. G. W. Hegel pojmował dzieje ludzkości jako rozwój idei, stopniowe kształtowanie się ducha świata w losach narodów. Podstawowym podmiotem heglowskiej filozofii dziejów były więc narody. Takie pojmowanie historii miało w XIX w. charakter nowatorski. Dotychczas podstawowym podmiotem historii były dynastie ewentualnie państwa. W ujęciu heglowskim własną historię mogły mieć także narody nie posiadające państwa. G. W. Hegel uważał, że w każdej epoce jakiś naród obejmuje „rząd duchów” i sprawuje go aż do wypełnienia swojej misji. W dotychczasowych dziejach ludzkości Hegel wyróżniał okresy: wschodni, grecki, rzymski i germański. Nasze współczesne pojmowanie historii ma często charakter heglowski, z czego nie zawsze zdajemy sobie sprawę.

4. Wpływ na doktryny polityczno – prawne

G. W. Hegel nie przejawiał dużego zainteresowania bieżącym życiem politycznym. W młodości był entuzjastą rewolucji francuskiej, ale zraził się do niej. Zwrócił się w kierunku konserwatyzmu. Pod koniec życia był nawet uważany za oficjalnego filozofa konserwatywnej monarchii pruskiej. Filozofia G. W. Hegla nie była jednak całkowicie zbieżna z założeniami ideologii konserwatywnej. Wierzył w postęp i podkreślał nieuchronność zmian społecznych. Filozofia dziejów G. W. Hegla wpłynęła na nacjonalizm niemiecki, a także na inne nacjonalizmy europejskie. Niewątpliwie jednak największy wpływ wywarła filozofia G. W. Hegla na marksizm. Zarówno Karol Marks (1818 – 1883) jak i Fryderyk Engels (1820 – 1895) byli w młodości zwolennikami filozofii G. W. Hegla. W okresie późniejszym odcięli się od heglizmu, lecz wpływ niewątpliwie pozostał. Marksizm przejął wiele elementów heglizmu, lecz nadał im charakter materialistyczny.

Temat 3 (przewidziany do realizacji dnia 19-03-2020 r.)

Wpływ filozofii Augusta Comte (1798 – 1857) na myśl polityczną w Europie w XIX i XX w.

Według Władysława Tatarkiewicza filozofia Augusta Comte określana pozytywizmem, wraz z filozofią Johna Stuarta Milla (1806 – 1873) określana empiryzmem wywierały dominujący wpływ na życie intelektualne w Europie w latach 1860 - 1880. Po roku 1880 znaczenie pozytywizmu i empiryzmu zmniejszyło się. Oba kierunki ścierały się z nowymi prądami filozoficznymi.

1. Biografia i dorobek Augusta Comte

Urodził się w rodzinie poborcy podatkowego. Od dzieciństwa zdradzał wybitne uzdolnienia intelektualne. W 1814 r. został słuchaczem elitarniej Szkoły Politechnicznej w Paryżu. Studiował matematykę. Chociaż był uważany za jednego z najzdolniejszych studentów uczelni jednak nie ukończył. Z trudem dostosowywał się do surowego regulaminu, panującego w Szkole Politechnicznej, która miała charakter zmilitaryzowany. Poza tym uznał, że bardziej niż matematyka fascynuje go filozofia. Od roku 1816 utrzymywał się głównie z prywatnych lekcji oraz korepetycji. Nigdy nie udało mu się zatrudnić na stałe na wyższej uczelni chociaż podejmował takie próby. Jego głównym dziełem jest sześciotomowy „Kurs filozofii pozytywnej”, wydawany w latach 1830 – 1842. Nie zdobył on szerszej popularności za życia

autora, do czego przyczynił się również fakt, iż został napisany „ciężkim” i dosyć „rozwlekłym” językiem. Filozofia Augusta Comte zyskała ogromną popularność na całym świecie dopiero po śmierci wybitnego filozofa. Biografia Augusta Comte była więc skrajnie odmienna od biografii G. W. Hegla i różne były także założenia ich systemów filozoficznych.

2. Główne założenia pozytywizmu

August Comte określał swój system filozoficzny mianem filozofii pozytywnej lub pozytywizmem. Uważał, że ludzkość w ciągu swego rozwoju przeszła przez trzy fazy:

- teologiczną (kiedy tłumaczono niezrozumiałe zjawiska odwołując się do sił

nadprzyrodzonych);

- metafizyczną (kiedy tłumaczono niezrozumiałe zjawiska odwołując się do abstrakcyjnych

pojęć);

- pozytywną (naukową).

W swoich koncepcjach filozoficznych August Comte silnie nawiązywał do idei myślicieli francuskiego Oświecenia z XVIII w. Uważał, że najdoskonalszy wzór badania naukowego stworzyły nauki przyrodnicze. Odrzucał metafizykę. Był przekonany, że filozofia powinna zajmować się tylko tym, co jest rzeczywiste, użyteczne, pewne i ścisłe. Nie może zarazem ograniczać się do opisu istniejącej rzeczywistości, lecz musi oddziaływać pozytywnie na świat, aby stał się on lepszy. Zdaniem Augusta Comte jedyną rzeczą dostępną dla umysłu są fakty. Nauka nie może więc wysuwać innych twierdzeń jak tylko opartych na faktach. Znajomość faktów umożliwia ustalenie praw rządzących faktami. Znajomość tych praw pozwala na przewidywanie dalszych faktów. Jak twierdził wybitny filozof trzeba: „Wiedzieć aby przewidzieć.”.

3. Wpływ filozofii Augusta Comte na myśl polityczną w Europie

August Comte był z przekonania republikaninem. Poparł „rewolucję lipcową” w 1830 r. oraz „rewolucję lutową” w 1848 r. Nie odegrał jednak większej roli w życiu politycznym Francji. Jego koncepcje filozoficzne znalazły odzwierciedlenie w doktrynach liberalnych. Zawarta w filozofii pozytywnej koncepcja, iż podstawą do formułowania programów politycznych nie mogą być wielkie, abstrakcyjne idee, lecz realnie istniejąca rzeczywistość oraz dążenie do stopniowej poprawy życia społecznego stanowi jedną z podstaw ideologii liberalnej.